

ذره در بارگاه آفتاب

مؤلف:

حسین پارسى فر

المشتاق
۰۲۱-۶۶۹۵۴۰۱۸

سرشناسه	: پارسی فرحسین ۱۳۶۲-
عنوان و نام پدیدآور	: ذره در بارگاه آفتاب: پژوهشی در باره فقر و غنای عرفانی احسین پارسی فر
مشخصات نشر	: تهران اندیشه فاضل ۱۳۹۴
مشخصات ظاهری	: ۱۷۶ ص. ۵/۲۱۵۵/۱۴ س م
بک	: ۹۷۸-۶۰۰-۹۵۵۳۲-۹-۷
واحد قیمت فهرست نویسی	: فبیا
یادداشت	: کتابنامه: ص ۱۷۲-همچنین بصورت زیر نویس ۱۷۶
موضوع	: شعر فارسی-عرفانی
یادداشت	: اسناد این مدرک در سایت http://opac.nlai.ir قابل
رده بندی کنگره	: دسترسی است
رده بندی دیویی	: PIR۵۰۵۵/پ۲۵۴/۲۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۰۹۰۳۰۲

مرکز پخش: انتشارات اندیشه فاضل
www.bisheh-fazel.ir

تهران، میدان انقلاب، خیابان کارگر جنوبی، ابتدای خیابان روانپزشکان، کوچه دو شهید
 پلاک ۱ واحد ۴ تلفن: ۶۶۹۶۳۷۹۵ - ۶۶۹۵۴۰۱۸ - ۶۶۹۵۴۰۱۸ همره: ۰۹۱۲۱۹۷۹۹۷۰

ذره در بارگاه آفتاب

ناشر	اندیشه فاضل
مؤلف	حسین پارسی فر
نوبت چاپ	دوم - ۱۴۰۳
شمارگان	۲۰ نسخه
قیمت	۲۰۰۰۰۰ ریال
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۹۵۵۳۲-۹-۷

کلیه حقوق این اثر به ناشر محفوظ است.
 هرگونه کپی برداری و تهیه جزوه از منی کتاب، استعاده از طوط روی جلد و عنوان کتاب جرم است. مسئولان طبق قانون حمایت از حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند.

فهرست مطالب

.....	مقدمه	۵
.....	فصل اول	۹
.....	مدخل	۱۱
.....	۱-۱- اللّمع ابونصر سراج	۱۲
.....	۱-۲- شرح التعرّف	۱۶
.....	۱-۳- رساله قشيره	۱۹
.....	۱-۴- كشف الاحجوب	۲۱
.....	۱-۵- كيمياء سعادته	۲۶
.....	۱-۶- رساله الطير غزالي	۲۷
.....	۱-۷- صفيّر سيمرغ سهروردي	۲۸
.....	۱-۸- مرصادالعباد	۲۹
.....	۱-۹- اسرار التوحيد	۳۰
.....	۱-۱۰- مصباح الهدايه	۳۱
.....	۱-۱۱- حديقه سنابى	۳۵
.....	فصل دوم	۴۱
.....	مدخل	۴۳
.....	۲-۱- اسرارنامه	۴۷
.....	۲-۲- الهى نامه	۷۰
.....	۲-۳- منطق الطير	۱۰۴
.....	۲-۴- مصيبت نامه	۱۳۳
.....	کتابنامه	۱۷۳

مقدمه

وضع اصطلاحات و رموز توسط صوفیه برای بیان مقاصد و حالات روحی خویش، تأثیر بسزایی نیز بر زبان فارسی گذاشت، چه در حوزه‌ی شعر و چه در حوزه‌ی نثر. اهل تصوف برخی واژگان و ترکیبات زبان و همچنین گزاره‌های نحوی را مصادره به مطلوب کرده و در معنا و محدوده‌ی خاص به کار بسته‌اند. مأخذ عمده‌ی این الفاظ فرهنگ اسلامی و متون دینی و در رأس آنها کتاب قرآن کریم بوده است. این وام‌گیری از واژگان قرآن خود متضمن تلقی و تفسیر خاصی از آیات نیز هست که صوفیه بدان نظر داشته‌اند. همچنین بعضی واژگان و ترکیبات اخذ شده که جنبه‌ی اصطلاحی یافته‌اند، اگر چه در قرآن نیامده است «لیکن استعمال آنها ظاهراً با آنچه متکلمین و منکرین قدیم از قرآن استنباط کرده‌اند ارتباط داشته است و أخذ و اقتباس آنها شاید برای آنست که صوفیه می‌خواستند عقاید و تعالیم خود را هر چه بیشتر با قرآن مرتبط نمایند، کما این که بعضی الفاظ را نیز از احادیث قدسی و نبوی گرفته‌اند»^۱

دامنه‌ی این اقتباس، از فرهنگ زبان دینی بسی فراتر است. اصطلاحات منطقیون و فلاسفه، واژگان مذاهب دیگر و همچنین ترکیبات اهل خرابات و قلندر بخشی از آبخور این زبان پرشور و رمزگرا هستند.

چه خواهد اهل معنی زان عبارت

که سوی چشم و لب دارد اشارت

چه جوید اسب زلف و خط و خال

کسی کساندر مقامات است و احوال^۱

هر عارفی فراخور مشرب و نظیر گاه خویش از این دایره‌ی واژگانی صوفیه بهره‌ای جسته و تفسیری بر زبان نهاده است و گاهی نیز در روند تولید زبانی، چند واژه و اصطلاح به این قافوس افزوده است.

تفسیر و توجیه تمام این الفاظ در نزد صوفیه کار دراز دامنی است که نگارنده در این کتاب دو اصطلاح کلیدی و پر کاربرد این قوم یعنی «فقر و فنا» را در مثنوی‌های شیخ فریدالدین عطار کاوید است و پیش از آن سابقه‌ی کاربرد این دو واژه و نوع برداشت و تفاسیری را که در امهات کتب صوفیه از آنها شده، بررسی کرده است.

ضرورت انجام این کار شناخت محدوده‌ای است که صوفیه اصطلاحی را در آن به کار می‌بندند و تلقی و تعریفی که از این اصطلاحات دارند؛ یعنی عطار چه تفسیری از «فقر و فنا» دارد و

هنگامیکه از این دو «واژه» به عنوان «اصطلاح» استفاده می‌کند چه محدوده‌ای را برای آنها متصور است.

کارهایی که در این زمینه صورت گرفته، همگی به دلیل محدودیت کتاب و صفحات و گستردگی مطالب بعضی تفاسیر و معانی را از قلم انداخته است که دلیل اصلی آن تلاش برای «ریختن بحر در کوزه» بوده است. «تفسیر موضوعی اصطلاحات عطار» در یک یا دو مجلد سبب فراموش کردن و گذشتن از بعضی از مطالب است زیرا چنین طرح‌هایی نیاز به صرف وقت و دقت بیشتر و نشر آنها در چندین مجلد است. در زمینه شرح اصطلاحات عرفانی عطار، کتاب سودمند «دریای جان» از هلموت ریتر کارگشاست. گرچه این کتاب دو جلدی (در دو مجلد ترجمه شده است) تصدیر تمام اندیشه‌ها و حکایات و مسائل عرفانی عطار را پوشش دهد لیکن به دلیل اجمال گاهی بعضی مسائل فوت شده است.

بهترین کتاب در این زمینه کتاب کم‌حجم «دیوان سیمرغ» از دکتر تقی پورنامداریان است که با وجود صفحات اندک اطلاعات مفید و سرسخ‌های هدایت‌کننده‌ای در زمینه‌ی عرفان عطار به دست می‌دهد.

روش تحقیق

پس از مطالعه‌ی کتب عرفانی مهم فارسی از آغاز (و از منابع عربی کتاب اللمع فی التصوف) تا دوره‌ی عطار (و فقط یک مورد که بعد از این شکل گرفته است یعنی کتاب «مصباح الهدایه» به دلیل اهمیت آن در ادب عرفانی) و حدیقه‌ی سنایی - به خاطر تأثیر فراوانش بر لفظ و اندیشه‌ی عطار - تعریفات و سخنان و تفسیرهای راجع به فقر و فنای عرفانی است. راجع سد و این مقدمات، بخش آغازین کتاب است. پس از آن به «فقر و فنا» در بکارک مثنوی‌های چهارگانه‌ی عطار پرداخته آمده است و هر جا سخن وی یا اندیشه‌اش در این موارد شباهت با نظر پیشینیان داشته، یا اقتباس از آنان رده یا در تذکره‌الاولیاء به گونه‌ای مطرح شده، ذکر شده است.

در پایان این مقدمه بر خود فرض می‌دانم از استادان گرانقدرم که در سامان یافتن این اوراق پریشان سهم بسزایی داشتند قدردانی کنم: آقای دکتر عبدالرضا سیف استاد عزیزم در دانشگاه تهران که خود سخن اهل عرفان و سلوک به ویژه مولانا را نیک می‌شناسد، به پاس ارشادات و دستگیری‌هایشان. خانم دکتر حمیرا زمرّدی استاد بزرگوارم که از دانش و فضل ایشان بهره‌ها یافتم و از رفتار و شخصیت عالمانه ایشان درس‌ها گرفتم.